

En studie av rettsforlik i norske tingretter

– om konflikttransformasjon i rettsmeklingsprosessen

Solfrid Mykland, Jørn Rognes, Per Kåre Sky, Cathrine Liss Hoddevik, Lise Marie Laskemoen

Solfrid Mykland et al.: A study of Judicial Mediated Outcomes in Norwegian Courts

KART OG PLAN, Vol. 69, pp. 236–244. P.O.B. 5003, NO-1432 Ås. ISSN 0047-3278

In this article we report on a study of 139 judicial mediations. We focus primarily on the mediated agreements, which we find to be more creative than court verdicts would typically allow for. Examples are provided which illustrate the richness and diversity of the mediated agreements. We also discuss impasses and examine the length of the mediation sessions.

Key words: Judicial mediation. Conflicts. Mediator. Agreements.

Solfrid Mykland. Researcher, International Research Institution of Stavanger. Assistant Professor II Norwegian School of Economics and Business Administration. E-mail: solfrid.mykland@iris.no

1 Introduksjon

Den 1. januar 2008 ble ny tvistelov¹ iverksett. Med dette ble rettsmekling integrert som en del av den ordinære tvistebehandlingen i norske domstoler. Prøveordningen med rettsmekling fra 1997 ble dermed avløst av en permanent ordning. Det er et sterkt fokus på mekling i den nye tvisteloven (tvl.), noe som er symbolisert i navnevalget på loven: *Lov om mekling og rettergang i sivile tvister*. Lovgiver har gjennom tittel, lovtekst og forarbeider understreket at tvister skal løses på enklest, billigst og raskest mulig måte for de involverte parter. Mekling er fremhevet som et sentralt verktøy for å oppnå dette (Ot.prp. nr. 51 (2004–2005)). Det er definert flere forskjellige meklingsalternativ gjennom den nye tvisteloven: Mekling anbefales enten forut for søksmål, jf. tvl. kap. 7, før hovedforhandling gjennom rettsmekling, jf. tvl. §§ 8-3 flg., eller som ordinær mekling underveis i den rettslige behandlingen, jf. tvl. §§ 8-1,8-2. I denne studien har vi fokusert på *rettsmeklingsordningen*, og vi har analysert 139 rettsmeklingsutfall som er hentet fra fire norske tingretter. Grunnlagsdata for denne arikkelen er hentet fra Hoddevik og Laskemoen 2009.

Rettsmekling er et alternativ til tradisjonell, rettslig behandling. Det er partene selv

som tar beslutning om det skal inngås et rettslig eller utenrettslig forlik, eller om meklingen skal brytes. Partene står også friere til å utforme løsninger som er mer kreative og praktiske enn det en dommer har mulighet for ved avsikten av en dom. Det er for eksempel mulig å trekke inn flere interesser og saker enn det som er vanlig i en ordinær rettsbehandling. Mekler bistår partene i arbeidet med å søke etter mulighetene for å oppnå et forlik. I all hovedsak er det dommere ved de enkelte domstoler som også innehar rollen som rettsmekler.

Fra tidligere undersøkelser vet vi at det totalt sett mekles i 20–30 % av de sivilrettslige sakene i domstolene, og at den totale forliksprosenten regnes for å være mellom 70–90% (Knoff, 2001). Vi vet også noe om mekleratferden og prosedyrevalgene til rettsmekler (Mykland, 2008; Rognes og Sky, 2003). Vi vet imidlertid ikke så mye om hvordan rettsforlikene ser ut innholdsmessig, eller hva som kjennetegner sakene som ender i brudd. Formålet med denne studien har blant annet vært å få en dypere innsikt i sentrale kjennetegn ved rettsforlik. Vi har i studien valgt å fokusere nærmere på om- og hvordan konfliktene endrer seg fra stevning/tilsvar til rettsforliket. Vi drøfter også mer strukturelle egenskaper ved prosessene, for eksempel

1. Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) 17. juni 2005 nr. 90.

ulike sakstyper som det mekles i og hvor mye tid som brukes i hver enkelt mekling. Før vi går inn på dette vil vi først gi en oversikt over den metodiske tilnærmingen i studien.

2 Metode

I samråd med fagrådet for rettsmekling i de ordinære domstolene ble det valgt ut fire tingretter og en lagmannsrett som alle drev utstrakt meklingsvirksomhet. Hver av domstolene identifiserte de 35 siste sakene som hadde vært rettsmeklet. For hver av sakene fikk vi tilsendt stevning, tilsvarende og rettsforlik eller rettsprotokoll, avhengig av om det var forlik eller brudd i saken. Sakene fra lagmannsretten ble ikke inkludert i disse analysene fordi det var flere mangler i saksgrunnlaget. I disse sakene var vi avhengig av å ha dom fra tingretten, i tillegg til anke, anketilsvarende og rettsforlik/rettsprotokoll fra lagmannsretten. I flere av sakene manglet et eller flere av disse elementene og konklusjonen ble derfor å utelate materialet fra denne studien. En tingrett sendte inn de 35 siste *forlikte* sakene, og her fikk vi derfor ikke tilgang på sakene som hadde resultert i brudd.²

Sakene ble systematisert og kodet, og vi har fokusert blant annet på følgende dimensjoner: (1) forliksprosent, (2) sakstyper, (3) partstyper, (4) antall dimensjoner i påstanden i (a) stevning og (b) tilsvarende, (5) antall dimensjoner i rettsforlikene, (6) fordeling av sakskostnader i rettsforlikene, (7) egenskaper ved bruddsakene og (8) varighet av meklingsprosessen. I det videre vil vi nå gi en oversikt over resultatene i studien.

3 Forliksprosent

Blant sakene vi studerte var det en forliksprosent på 73. Dette inkluderer både utenrettslige og rettslige forlik. I evalueringen av prøveordningen med rettsmekling (Knoff, 2001), rapporteres en forliksprosent på vel 80 %. På Domstoladministrasjonen sin hjemmeside blir det opplyst at rettsmekling har en forliksprosent på mellom 70 og 80 %.³ For-

liksprosenten i denne studien synes derfor å være i samsvar med det en skulle forvente ut fra tidligere undersøkelser av den norske rettsmeklingsordningen.

Den høye forliksprosenten er i samsvar med det vi finner i internasjonale studier om mekling (Thompson, 2009). Det viser at mekling er et svært effektivt virkemiddel i konflikter. Vi må huske at partene som kommer til mekling ikke selv har klart å komme frem til enighet, heller ikke ved hjelp av sine advokater. Studier viser at partene sin tillit til mekler er svært viktig for vellykkede meklingsprosesser (Poitras, 2009), og at for dommere som meklere er kompetanse både i proseshåndtering og saksevaluering viktig (Goldberg, Shaw og Brett, 2009). Mekling oppfattes ofte som en svært rettferdig prosess med tilfredse parter (Kressel, 2006), hvor partene hjelpes til å gjøre innrømmelser uten å framstå som svake (Ross og Conlon, 2000).

Høy forliksprosent gjennom en prosess som forskning viser er effektiv, kan kanskje føre til ønske om å heve forliksprosenten ytterligere. Det er imidlertid både naturlig og viktig at ikke alle sakene som rettsmekles ender i forlik. Forliksprosenten må også leses i lys av hvilke saker som velges ut for rettsmekling. Noen saker er av en slik karakter at de ikke bør forlikes, for eksempel i saker der det oppdages at den ene parten åpenbart har rett, saker der partene ikke har en motivasjon for å komme til enighet, og i saker der det er asymmetri i maktbalansen mellom partene. Et eksempel på det sistnevnte er situasjoner der kun den ene parten møter med advokat, mens parten som møter uten advokat åpenbart ikke klarer å ivareta egne interesser uten å ha en prosessfullmektig til stede. Det skal heller ikke inngås rettsforlik der partene foreslår løsninger som åpenbart inneholder ulovligheter.⁴ Mange saker har derfor en natur som gjør det slik at det ikke er mulig å inngå et forlik innenfor forsvarlige rammer. En forliksprosent på nærmere 100 % ville høyst sannsynlig vært en ordning der mange meklere utøvde for stor innflytelse over partene i meklingsprosessen. Et av mek-

2. Den generelle forliksprosenten ved denne domstolen ble opplyst å være 75 %.

3. www.domstol.no

4. Ethiske regler for dommere. Utkast fra arbeidsgruppe oppnevnt av Domstoladministrasjonen (2007), s. 76

lingens viktigste fundament er prinsippet om frivillighet (Kressel, 2006). Dette gjelder både i forhold til å møte til meklings, og i forhold til å inngå en avtale i selve meklings. Et for stort forliksfokus vil kunne føre til «tvangsforlik», og det vil i siste instans kunne innebære en trussel mot rettssikkerheten for de involverte partene (Vindeløv, 2007).

4 Sakstyper

Forliksprosenten varierer på tvers av de ulike sakstypene. Tabell 1 viser fordelingen av forlik knyttet til sakstype. Vi har delt sakstypene inn i åtte kategorier, som vist i tabellen. De åtte kategoriene er hentet fra inndelingen av rettsområder i Norges Lover. Som man også ser i tabellen er det et svært lite

antall av noen sakstyper. Forvaltningsrett, selskapsrett og erstatningsrett har så få saker representert at det vil være vanskelig å trekke noen slutninger basert på det datagrunnlaget som foreligger. Antallet er henholdsvis 2, 2 og 3 saker. Av tabellen ser vi videre at det er noen av sakstypene som dominerer. Arbeidsrett/tingsrett, familie/ arv/skifte, fordringsrett og avhendingsrett tilsvare ca. 90 % av sakene i vårt datamateriale. Arbeidsrettssakene er oftest avskjed/ oppsigelsessaker. Vi vil ikke gå nærmere inn på grunnene til variasjonen i forliksprosent mellom de ulike sakstypene i denne artikkelen. Ut fra vårt datamateriale kan vi ikke trekke konklusjoner om dette nå, men vi vil se litt nærmere på forliksprosent i forhold til tidsbruk i kapittel 8.

Tabell 1: Fordeling av sakstyper og resultat.

Fordeling av antall sakstyper	Rettsforlik	Utenrettslig forlik	Brudd	Total forliksprosent
Arbeidsrett	22	10	6	73 %
Tingsrett	13	9	1	77 %
Forvaltningsrett	2	2	0	100 %
Familie/Arv/Skifte	20	17	0	85 %
Fordrings/obligasjonsrett	18	7	2	50 %
Selskapsrett	2	2	0	100 %
Erstatningsrett	3	0	1	33 %
Avhendingsrett	25	16	1	68 %
SUM	105	63	11	73 %

Det er også stor variasjon i forhold til hvem som er parter i saker for domstolene. I vårt saksmateriale finnes det ni ulike konstellasjoner av dette. Vi ser at det offentlige sjelden er part i meklingsaker, og at det dominerende er saker mellom private parter, eller

mellom private parter på den ene siden og firma på den andre siden. Svært mange saker er mellom organisasjoner og personer noe som er naturlig gitt det store antallet saker innen arbeidsrett, fordrings/obligasjonsrett og avhendingsrett.

Tabell 2: Fordeling av partstyper.

Privat mot privat	Privat mot firma	Firma mot firma	Firma mot privat	Offentlig mot privat	Privat mot offentlig	Offentlig mot firma	Firma mot offentlig	Offentlig mot offentlig
41	47	26	16	1	6	1	1	0

Vi har her sett at det er variasjon i forhold til forliksprosenten i de ulike sakstypene, og det er også stor variasjon i forhold til hvem som

er part i de ulike sakene. Dette gir et bilde av at det er stor variasjon bak de ulike gjennomsnittstallene som vi typisk får presentert, for

eksempel forliksprosenten. Det er derfor store muligheter for videre studier her som kan utforske i nærmere detalj hvordan disse ulike faktorene (sakstyper/partstyper) påvirker forliksprosenten. I det videre skal vi imidlertid se nærmere på noen gjennomsnittstall knyttet til rettsforlikene.

5 Utviklingen av dimensjoner i tvisten fra stevning/tilsvar til rettsforlik

I dette kapitlet vil vi se nærmere på antallet påstandspunkter i stevning og tilsvare, og hvordan dette eventuelt endrer seg når det blir inngått rettsforlik. Vi starter med å se på egenskaper ved stevningene.

5.1 Stevningene

I tabell 3 ser vi at antall påstandspunkter i stevningene varierer mellom 2 og 5. Gjennomsnittlig antall påstandspunkter i stevningene er 2,53, og standardavviket er på 0,74. Vi ser at i 81 av de 139 sakene er det ikke mer enn to påstandspunkt. Saksomkostningene utgjør et påstandspunkt i de aller fleste sakene, slik at det typiske er at saksøker kun presenterer ett krav, i tillegg til kravet om å få innvilget omkostninger. Et eksempel på et krav hentet fra en av arbeidsrettssakene er: «Begjæring om fratreden tas ikke til følge».

Tabell 3: Antall påstandspunkter i stevningene.

Antall påstandspunkter i stevning	Antall saker
2	81
3	46
4	8
5	4

Som gjennomsnittstallet (2,53) og tabell 3 illustrerer, er det derfor ikke vanlig at stevningene inneholder mange påstandspunkter. Når en konflikt eskalerer på en slik måte at den kommer til domstolsbehandling, da er konflikten transformert til en tvist. Vindeløv (2008) definerer en tvist på følgende måte: *En tvist er en konflikt der alle rettslige irrelevante faktorer er skåret fra*. Mens en konflikt ofte er svært kompleks, og kan inneholde både

de relasjonelle, strukturelle og praktiske aspekter, så vil tvisten typisk kun omhandle det som kan håndteres rent rettslig. Vi sier at konflikten har blitt juridifisert (Vindeløv, 2008). I mange tilfeller reduseres dermed konflikten til å bare bli et krav om noe. Det er disse kravene som presenteres i en stevning, og det er derfor ikke uventet at påstandspunktene er begrenset. Dess mer eskalert en konflikt er, dess mer polarisert og forenklet vil den ofte være.

5.2 Tilsvarene

I tabell 4 ser vi at det mest vanlige i tilsvaret også er to påstandspunkter. En typisk påstand er følgende: «Part ønsker seg frifunnet i kravet fra saksøker». Vi har regnet dette som en dimensjon, uavhengig av hvor mange krav saksøkte ønsker seg frifunnet fra. Den andre dimensjonen er krav om dekning av saksomkostninger. Gjennomsnittlig er antallet dimensjoner i tilsvaret 2,23, med et standardavvik på 0,60. Dette tyder på at det er sjeldent saksøkte ilegger saken flere dimensjoner enn hva saksøker gjør med sin stevning. Dette følger også logisk av teori om hvordan konflikter utvikler seg til å bli tvister. Som vi beskriver over så blir da tvistene juridifisert, partene går i posisjoner og kjemper om å vinne over hverandre i forhold til de forenklede kravene. Det er derfor helt som forventet at tilsvarene har omtrent samme karakter som stevningene.

Tabell 4: Antall påstandspunkter i tilsvare

Antall påstandspunkter i tilsvare	Antall saker
0	1
1	2
2	110
3	20
4	4
5	2

Over har vi nå sett hvordan stevning og tilsvare typisk fremstår i domstolene. I det videre vil vi utforske hvordan disse påstandspunktene fremstår i de tilfellene det blir inngått avtaler. Da må vi se nærmere på avtalepunktene i rettsforlikene.

5.3. Rettsforlikene

Ved en domsavsigelse vil disposisjonsprinsippet, og dermed partenes påstander legges rammene for hva som er mulig å komme frem til, jf. tvl. § 11-2. Siden stevninger og påstander i sin karakter er forenklede, vil også dommene begrense seg til kun å håndtere det partene har anført. Gjennomsnittlig avtalepunkter i en dom vil derfor ikke kunne overskride gjennomsnittlig 2,53 (+0,74), ut fra tallmaterialet over. Et av formålene med rettsmeklingsordningen er nettopp at man kan gå utenfor disse begrensede rammene, og lage bedre og kanskje mer kreative løsninger for partene (Ot.prp. nr. 51 (2004–2006), s. 61). Dette har imidlertid ikke blitt undersøkt konkret i tidligere studier, og det er derfor interessant å se hvordan dette faktisk utvikler seg gjennom analyser av det foreliggende materialet.

Våre beregninger viser at gjennomsnittlig antall dimensjoner i rettsforlikene er 4,53. Dette er vesentlig høyere enn hva som er gjennomsnitt for stevning og tilsvær. I gjennomsnitt er det inkludert to ekstra avtalepunkter i hvert enkelt forlik. Dette illustrerer at det inkluderes flere punkter i forliket, og at avtalen dermed utvides og gjøres til noe mer enn det som opprinnelig ble krevd og påstått av partene. Tabell 5 viser i mer detalj hvordan antall dimensjoner fordeler seg på de ulike sakene.

Tabell 5: Antall dimensjoner i rettsforlikene

Antall dimensjoner	Antall saker	Prosent
2	10	11 %
3	28	30 %
4	17	18 %
5	21	22 %
6	7	7 %
7	4	4 %
8	1	1 %
9	3	3 %
10	0	0 %
11	1	1 %
12	2	2 %
13	1	1 %
Totalt	95	100 %

Tabellen viser at mange avtaler inneholder et betydelig antall avtalepunkter. Samtidig er det viktig å se på standardavviket her som er på 2,25. Det betyr at det er mye større variasjon i rettsforlikene enn det er i stevning og tilsvær, med henholdsvis 0,74 og 0,60 som standardavvik. Dette betyr at selv om det gjennomsnittlig er flere dimensjoner i rettsforlikene, så har også mange avtaler karakter av å være mye av «det samme», dvs. at det ikke inkluderes flere avtalepunkter, men at det er samsvar mellom stevning/tilsvær og rettsforlik. Vi ser at i totalt 41 % av sakene er det ikke mer enn 3 avtalepunkter. Det er derfor viktig å merke seg at det ikke er slik at det «alltid» utvikles veldig omfattende rettsforlik i de rettslige meklingsene.

Likevel er det viktig å dvele litt ved det faktum at det i mange saker synes å skje store endringer av tvistene i rettsmeklingsprosessen. I 59 % av sakene er det fire eller flere dimensjoner i rettsforliket – og fire av 96 saker har rettsforlik med over ti dimensjoner. Disse tallene er interessante, og gir klare indikasjoner på at det er mer vanlig enn uvanlig at det skjer en utvikling av konfliktene i rettsmeklingsprosessen. Det indikerer også at utfallene i mange tilfeller blir noe annet enn det en dom ville kunne blitt. I kapittel 6 vil vi gi noen eksempler på hvordan disse mer omfattende rettsforlikene ser ut.

5.4. En liten kuriositet:

Skjevfordeling av sakskostnadene

Med fire unntak blir partene enige om å bære hver sine sakskostnader. De fire unntakene knytter seg alle til erstatningssaker, enten knyttet til oppsigelser (3 stykker) eller til personstatning etter ulykke (1 stykk). Det som kjennetegner disse sakene er at sakskostningene ser ut til å være tatt inn som en del av den totale erstatningen. De tre oppsigelsessakene har alle flere elementer i rettsforliket, som for eksempel knytter seg til at den oppsagte får attest og lønn under oppsigelsen. Inkluderingen av sakskostningene blir en ekstra erstatningsdimensjon i rettsforlikene. Skjevdeling av omkostningene finnes dermed kun i ca 3 % av rettsforlikene, og den absolutte hovedregel i rettsmeklinger er at hver part bærer sine egne omkostninger.

I det neste kapittelet vil vi gi noen eksempler på rettsforlik som illustrerer hvordan konfliktene (eller kanskje heller; tvistene) kan endres gjennom meklingsprosessen.

6 Eksempler på transformerte konflikter

Transformasjon innebærer at noe blir endret, henholdsvis fra en tilstand til en annen. Når konflikter transformeres i en meklingsprosess, innebærer dette at man blir enig om noe annet og/eller noe mer, enn det som var krevd og påstått fra partene i utgangspunktet. Vi viste i forrige kapittel at trenden i rettsforlikene er at de blir til noe mer enn det som ble krevd i utgangspunktet. Vi vil her gi noen typiske eksempler på hvordan disse rettsforlikene kan se ut. Vi har valgt ut eksempler fra de tre dominerende sakstypene i datamaterialet vårt. Vi ser først på typiske forlik i saker knyttet til arbeidsrett, deretter ser vi på en avhendings sak, også avslutter vi med to tingsrettsaker som også kunne vært behandlet av jordskifteretten.

6.1. Saker knyttet til arbeidsrett

De aller fleste rettslig forlikte sakene knyttet til arbeidsrett var ufrivillige avslutninger av arbeidsforhold. Det som kjennetegner forlikene er for det første at en er enig om at arbeidsforholdet skal opphøre, og for det andre at det typisk er tatt med nye elementer i forliket som på ulike måter ivaretar den tidligere ansatte sine interesser. Eksempler på elementer som er kommet til er at den ansatte sier opp selv (istedenfor å bli oppsagt) og får oppreisning for oppsigelse, men må betale egne saksomkostninger. Andre elementer er at den ansatte får beholde gjenstander brukt i hjemmekontor, det blir enighet om taushetsplikt om saken, den tidligere ansatte får attest, og det innvilges utdanningsstipend som utbetales etter regning. Det synes som om arbeidsgiver får ivaretatt sin hovedinteresse som vi antar er et avsluttet arbeidsforhold, mens de tidligere ansatte får ulike innrømmelser som gjør det lettere for dem å komme inn igjen i arbeidslivet og som gir dem enkelte innrømmelser av følelsesmessige og økonomiske karakterer.

6.2. Avhendingsaker:

I avhendingsaker er det typiske at konflikten oppstår ved kjøp og salg av bolig. Sakene knytter seg i stor grad til påstander om skjulte feil og mangler, der kjøper vil ha erstatning for diverse mangler, og selger oftest påstår seg frifunnet. I vårt materiale utgjorde saker innenfor avhendings- og boligoppføringsrett hele 20,1 % av det totale sakskomplekset.

I en dom vil det konkluderes med om det finnes mangler av en slik karakter at selgeren blir erstatningsansvarlig, og det vil også typisk avgjøres hvor stort beløpet skal være, dersom selger blir funnet å være ansvarlig for manglene. I flere av forlikene er det også et beløp, og dermed et prisavslag man blir enige om. Hvis vi plukker ut de tre sakene med flest dimensjoner i rettsforliket og sammenlikner de med den gruppen av slike saker hvor partene har blitt enige om en erstatningssum, er gjennomsnittelig medgått tid til mekling henholdsvis 9,9 timer og 3,2 timer. Det er dermed brukt betydelig mer tid i de sakene som har ført til de mest omfattende forlikene. Vi vil her gi et eksempel på utvalgte dimensjoner som er inkludert i et slikt omfattende rettsforlik.

Saksøkte ble pålagt å utbedre drenering og fuktsikring på eiendommen. Det er også gitt en tidsramme for når arbeidet skal starte og slutte. Saksøker kan holde tilbake en del av kjøpesummen som en garanti på at fuktproblemene blir løst. Ett beløp skal betales når arbeidet starter og ett annet beløp når arbeidet er ferdig. Dersom det innen ett år blir oppdaget at reparasjonen ikke er gjort tilfredsstillende kan det tilbakeholdes et tilsvarende beløp til arbeidet er utført. Saksøkte skal dokumentere med bilder underveis det arbeidet de utfører og tillate at saksøker kan komme på inspeksjon. Saksøkte skal dekke en bestemt sum penger til saksøkernes utgifter til utbedring av gjenstående mangler. Innvendige fuktskader skal utbedres straks det er mulig.

I dette forliket ser vi at det er inkludert bestemmelser om hvordan selve utbedringsprosessen skal foregå, der tidsfrister og ansvars-

områder er fordelt. I tillegg finner vi også sanksjonsmidler dersom arbeidene ikke er utført etter definerte kriterier. Dette forliket har klare likheter med en kontrakt, og går betydelig utover det som er mulig å få til i en dom.

6.3. Tingsrett

Av de sakene som også kunne vært behandlet i jordskifteretten er tvister om vegretter og båtfeste. I eksempler fra disse sakene vil vi se at rettsmekler har utformet noe som likner på bruksordninger etter jordskifteloven § 2 bokstav c. Meklere i tingretten har en mulighet til å utforme bruksordninger i samarbeid med partene gjennom rettmeklingsordningen, men dette kan de åpenbart ikke under ordinær domstolsbehandling. I jordskifteretten er dette et av virkemidlene som retten har, også under en rettsmekling etter jordskifteloven § 88 eller § 88a.

Det første eksempelet som skal gjengis var knyttet til en vegrett. Saksøker mente å ha rett til veg over, og en parkeringsplass på, saksøktes eiendom. Saksøker la også ned påstand om at saksøkte skal utbedre og endre veganlegget slik at bruken kan skje uhindret. Saksøkte bestred disse punktene. Dette medførte tre påstandspunkter i stevningen og ett i tilsvaret. Rettsmeklingen endte opp med et svært omfattende rettsforlik hvor sentrale hovedpunkter er gjengitt nedenfor.

Saksøker har vegrett til veg A, over saksøktes eiendom, slik vegen ligger i dag. Vegretten skal kun utøves av den som til enhver tid er eier av det som i dag er saksøkers gårds- og bruksnummer. Rettighetshaver i vegen tildeles en nøkkel til en eventuell bom som grunneier setter opp. Det er kun eier av tjenende eiendom som kan låne ut nøkkel. Saksøkers kjøring i forbindelse med all jakt skal foregå på egen eller annen manns grunn og ikke på eiendommen til saksøkte. Saksøker har rett til å bruke veg B mot vederlag og erstatning for eventuell skade som veien kan bli påført. Rettighetene til veg B forutsetter at det ikke er noe mislighold av veg A fra saksøkers side. Saksøker har rett til parkeringsplass. Saksøker skal betale vederlag til vedlikehold og eventuell brøyting. Rettsforliket kunne tinglyses på sak-

søkers eiendom. Ved dette forliket skulle alle krav og motkrav som sprang ut av tvisten rundt vegen være endelig oppgjort.

En bruksordning, slik dette forliket bærer preg av å være, gir typisk detaljerte regler for bruk og vedlikehold av veg. En dom i tingretten ville kun ha slått fast om saksøkte hadde bruksrett til vegen eller ikke. Vi ser igjen et godt eksempel på hvordan rettsmekling kan brukes til skreddersøm for konflikter som åpenbart er mer sammensatt enn det påstand og tilsvaret gir inntrykk av.

Tvist 2 var knyttet til uenigheter om et båtfeste. Saksøkerne, totalt tre, krevde at de alle hadde rett til båtfeste med brygge. De krevde også at saksøkte skulle bygge bryggen, samt betale en erstatning til de tre saksøkerne. Saksøkte krevde seg frifunnet. Det var fire parter, fire påstandspunkter i kravet og ett i tilsvaret. I rettsforliket som ble utviklet var det totalt åtte dimensjoner. Følgende elementer var inkludert: (1) Rett til båtfeste, (2) bygging av flytebrygge, (3) forhold rundt dybde og båtstørrelse, (4) tidspunkt for når bryggen skal være satt i stand, (5) fordeling av vedlikehold, (6) regler om forlengelse av brygge, (7) tinglysning og (8) fordeling av sakskostnader.

Vi har her vist eksempler på transformasjon av konflikter og mekler (og partene) har i disse eksemplene vist stor grad av kreativitet og funnet frem til løsninger som avgjør langt mer enn den initiale konflikten. I det neste kapitlet skal vi se nærmere på noen saker mekler ikke har lyktes å finne en løsning på og som har endt med brudd.

7 Bruddsakene

Fra litteraturen (for eksempel, Kressel, 2006) vet vi at enkelte egenskaper ved saker gjør det vanskelig å få til forlik. Dette gjelder for eksempel saker med høyt konfliktnivå eller konflikter over prinsipper. Det gjelder også situasjoner hvor i alle fall en part har lav motivasjon til meklingsprosess og utfall. Endelig gjelder det saker hvor det er lite spillerom for å utvikle alternative løsningsforslag og ved ulik makt mellom partene.

Vi så nøyere på bruddsakene innen fordrings/obligasjonsrett, avhendingsrett og ar-

beidsrett. Noen av de typiske årsakene til brudd (for eksempel, motivasjon) er selvsagt vanskelig å lese ut fra saksdokumentene. Prinsipper, konfliktnivå, løsningsmuligheter og makt kan i noen grad identifiseres.

I sakene knyttet til fordringsrett/obligasjonsrett og avhendingsrett fant vi overraskende få fellestrekk knyttet til dimensjonene over. Det fantes både høyt konfliktnivå (for eksempel målt i økonomiske krav) og lavt konfliktnivå, det var mellom tilsynelatende likeverdige parter og mellom parter med ulikheter i ressurser. Det er altså ikke lett å forklare hvorfor det ble brudd i disse sakene.

Bruddsakene knyttet arbeidsrett hadde derimot noen klare kjennetegn, som også skilte dem fra de forlikte sakene. De fleste var kjennetegnet med høyt konfliktnivå, mens de få andre bruddsakene synes å være knyttet til prinsipper. Høyt konfliktnivå var kjennetegnet ved relativt alvorlige påstander om den tidligere ansatte sin atferd fra

organisasjonen. Disse påstandene ble bestridt av den tidligere ansatte personen. Prinsippsakene var knyttet til situasjoner med viktige og presedensskapende utfordringer.

Som vi ser her er det ikke enkelt å si noe generelt om bruddsakene. Det synes å være klare kjennetegn i arbeidsrettssakene, men i senere studier kan dette utforskes i nærmere detalj. Avslutningsvis vil vi nå se litt på tidsbruken i de ulike rettsmeklingene.

8 Varighet av meklingsene

Som diagram 1 illustrerer, varierer varigheten av rettsmeklingene. Noen rettsmeklinger har en varighet på nesten 500 minutter, noe som tilsvarer nesten 8 timer, mens det også er rettsmeklingsmøter med varighet på under 60 minutter. Gjennomsnittlig varighet på et rettsmeklingsmøte er 224 minutter, altså litt under 4 timer.

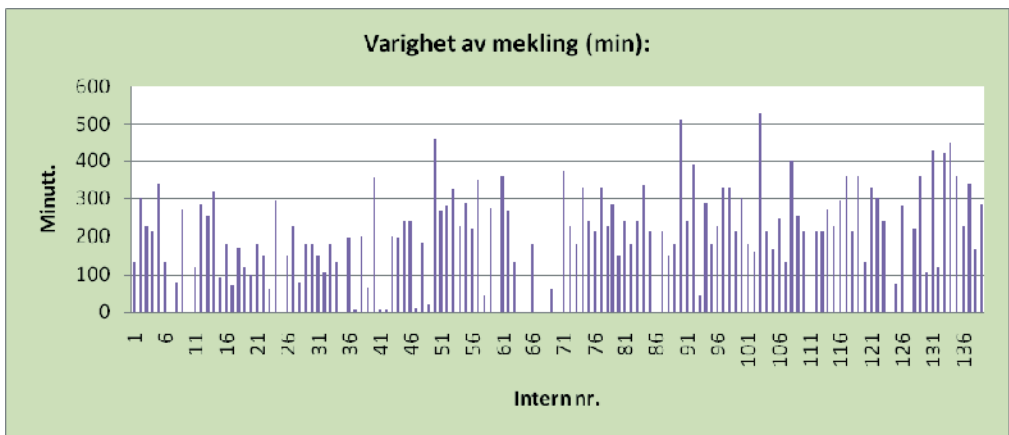

Diagram 1: Varigheten av rettsmeklingen for alle saker behandlet i tingrettene.

Vi har også sett på varigheten av meklingsene i forhold til hvilket resultat som er oppnådd. Som vi ser er det klare indikasjoner på at det

brukes lenger tid på de sakene som ender med forlik, enten det er utenrettslig- eller rettslig forlik som oppnås.

Tabell 6: Gjennomsnitt og standardavvik av varighet av rettsmeklingen

Resultat	Gjennomsnitt i minutt	Gjennomsnitt i timer	Standardavvik
Brudd	201 minutter	3,4 timer	84
Utenrettslig forlik	240 minutter	4,0 timer	79
Rettsforlik	242 minutter	4,0 timer	123
Totalt	226 minutter	3,8 timer	102

Gjennomsnittsvarigheten for de 139 rettsmeklede sakene er 226 minutter. Standardavviket på varigheten av meklingen er på 102, noe som tilsier at det er stor variasjon i dataene. Dersom rettsmeklingen resulterer i brudd, er gjennomsnittstiden 201 minutter, dette tilsvarer vel 3 timer. Standardavviket på varighet av mekling er da 84. Dette viser også en svært høy variasjon i dataene, men likevel betydelig lavere enn standardavviket totalt.

Resulterte rettsmeklingsmøtet i utenrettslig forlik er gjennomsnittstiden økt til 240 minutter, noe som tilsvarer 4 timer. Standardavviket på varighet av mekling når det blir utenrettslig forlik er på 79. Dette viser en relativt høy spredning, men fremdeles betydelig lavere enn standardavviket totalt.

Ved rettsforlik er gjennomsnittstiden nok så lik utenrettslig forlik, og er på 238 minutter. Standardavviket på varighet av mekling når det blir rettsforlik er på 109. Dette resultatet viser en svært høy spredning i dataene, noe som kan bety at gjennomsnittstiden blir annerledes dersom minste og største verdi tas ut av beregningen.

9 Konklusjon og avslutning

Vår studie viser at det fortsatt er en høy forlikprosent i saker som rettsmekles, men at det varierer noe med sakstypen. Et sentralt og viktig funn i denne studien er at antallet påstandspunkter endrer seg fra stevning/tilsvar til rettsforlikene. Generelt sett tyder dette på at det i mange tilfeller faktisk skjer en konflikttransformasjon i rettsmeklingsprosessen. Rettsmekling skal nettopp være «noe annet» enn domstolliknende prosesser. Ofte ser det da også ut til å være slik. Vi må samtidig huske på at det også er mange forlik som fremdeles bærer preg av at man møtes på midten. Våre funn bekrefter imidlertid langt på vei at rettsmeklingsordningen fungerer i tråd med intensjonen. Lovgiver ville at tvister skulle løses enklest, billigst og raskest mulig. En tilleggs effekt er at det ut-

vikles mange kreative løsninger på tvistene. Dette er trukket særskilt frem som et formål for ordningen i lovforarbeidene.

Referanser:

- Goldberg, S.B., Shaw, M.L. og Brett, J.M. (2009). What difference does a robe make? Comparing mediators with and without prior judicial experience. *Negotiation Journal*, 25, 277–305.
- Hoddevik, C.L. og Laskemoen, L.M. (2009). Rettsmekling i tingrett og jordskifterett. Bacheloroppgave, Institutt for bygg- og jordskiftefag, Høgskolen i Bergen.
- Knoff, R.H. (2001). Raskere, billigere, vennligere? Evaluering av prøveordningen med rettsmekling. Rapport for justisdepartementet. <http://www.rhknoff.no/Rapporter/R157JD.pdf>
- Kressel, K. (2006). Mediation Revisited. I M. Deutsch, P.T. Coleman E.C. Marcus (red.) *The Handbook of Conflict Resolution. Theory and Practice*. San Francisco, CA.: Jossey-Bass.
- Mykland, S. (2008). Språklige bilder i rettsmeklinger. En analyse av metaforer i meklingsprosessen. *Lov og Rett*, 47, 615–634.
- Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven). Det kongelige justis- og politidepartement.
- Poitrass, J. (2009). What makes parties trust mediators. *Negotiation Journal*, 25, 307–325.
- Rognes, J.K. & Sky, P.K. (2003). Intervention methods in land disputes. *European Planning Studies*, 11, 965–978.
- Ross, W.H. og Conlon, D.E. (2000). Hybrid forms of third-party dispute resolution. Theoretical implications of combining mediation and arbitration. *Academy of Management Review*, 25 (2), 416–427.
- Thompson, L. (2009). *The mind and heart of the negotiator*. Pearson Education, Upper Saddle River.
- Vindeløv, V. (2007). Retsmægling i Danmark – en discussion om rammer og innhold. *Juristen*, 5, s. 151–156.
- Vindeløv, V. (2008). *Konfliktmægling: en refleksiv model*. København: Jurist- og Økonomiforbundets forlag. 2. Utgave.